

ספר משלי פרק א

(א) מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:
(ב) לְדַעַת חֲכָמָה וּמוֹסֵר לְהַבִּין אֲמָרֵי בִינָה:

ביאור הגר"א - משלי פרק א פסוק א

משלי בכל דבר יש חומר ופועל וצורה ותכלית כמ"ש כמה פעמים וכן הוא כאן משלי הוא החומר של הספר הזה. שלמה גו' הוא הפועל לדעת וגו' הוא תבניתו וצורתו וענינו והתכלית הוא לקחת מוסר כי לא הלימוד עיקר אלא המעשה. שלמה בן דוד מלך ישראל כי הלומד בספר צריך לידע מי הוא המרברו כי אם יהיה המחבר גדול בחכמה בודאי יהיה בספרו חכמות גדולות וכן ביראה וכן בתורה והוא עשה כאן ג' ספרים שהן ג' משלי א' על חכמה והב' על מוסר והג' על תורה ונגד אלו הג' אמר כאן ג' דברים נגד חכמה אמר שלמה דכתיב ביה ויחכם מכל האדם ונגד מוסר אמר בן דוד שהיה חסיד גדול כמשחז"ל הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות וכמ"ש (תלים פו) שמרה נפשי כי חסיד אני וכשנאמר עליו שהיה בן דוד מסתמא היה ממלא מקום אבותיו ונגד תורה אמר מלך ישראל כמ"ש בי מלכים ימלוכו ואלו הג' משלי הוא סוד (מלכים א ד) וידבר שלשת אלפים משל:

ביאור הגר"א - משלי פרק א פסוק ב

לדעת ענין הספר היא לדעת חכמה ומוסר וגו' לידע חכמה שלא יפול ברשת היצה"ר אשר הוא פורש לרגליו ושלא יתפתה בפתויו. ומוסר אם יצרו מתגבר עליו ליסר את עצמו ולשבור אותו וכמ"ש (ישעיה מ"ט) לאמר לאסורים צאו ולאשר בחושך הגלו והיינו אותן שכבר ביד יצרם והם אסורים תחת ידו וגבר עליהם מאד יצאו ע"י המוסר ואותן שהם בחושך שלא ראו אור ואינן מכירים פיתויו ע"י התורה יגלו להם ויכירו פיתויו. להבין אמרי בינה כי אף אם ישבר את יצרו ותאוותו יראה לשבר בדרך התורה ולא יהיה צדיק הרבה יותר ממה שכתוב בתורה למשל שיתענה כל השבוע וגם בשבת וכדומה ואלו השלשה הוא נגד שלשה שכלים שבאדם שכל העיוני שכל המחשבה שכל המעשה העיוני הוא בדרכי שמים בהילוך כוכבים ובמרכבה וכדומה ושכל המחשבה הוא להנהיג א"ע במידות ושכל המעשה הוא במעשה והן נגד חוקים ומשפטים ומצות חוקים בשמים כמ"ש (איוב לח) הידעת חוקי שמים ומשפטים הוא בארץ כמ"ש (לקמן כט) מלך במשפט יעמיד ארץ והמצות הן מחברין שמים וארץ והן סוד שמים וארץ ואדם המחברן והן סוד תורה ומצות ומדות וכמ"ש בפירושו על ישעיה ואין להאריך והמ":

שָׁמַיִם, דָּא אַבְרָהָם, דְּדַרְגִּין דְּלֵהוּן חֶסֶד וּפְחָד, דְּאִתְּמַר עַלֵּיהּוּ (שם סב ח) נִשְׁבַּע יְהוָה בְּיָמֵינוּ וּבְזָרוּעַ עֵזוֹ, אֵינּוֹן תְּרִין דְּרוּעִין דְּמִלְכָּא, דְּאִיהּוּ יְהוָה עֲמוּדָא דְּאֲמַצְעִיתָא.

סֵלְתָּ דִּילֵיהּ, דָּא שְׂכִינְתָּא תְּתָאָה, נְהוּרָא דִּילֵיהּ סֵלְתָּ נְקִיָּה מְסֻטְרוּי, בְּלֵא פְּגִימוּ דְּחֻשׁוּכָא, וּבְלֵא תְּעֻרּוּבַת חֻשׁוּכָא כְּלָל, דְּהִכִּי אֵינּוֹן חֻשׁוּכִין עִם נְהוּרִין, כְּבָר קָדָם מוּץ וְתָבֵן, וּבְחֻבִּיהוּן דְּיִשְׂרָאֵל מִתְּעַרְבִין חֻשׁוּכִין בְּנְהוּרִין.

וּכְגֻוּנָא דְּדָשׁ בַּר נֶשׁ תְּבוּאָה, וּלְבַתָּר אִיהּוּ בּוּרָר לָהּ, כְּבוּרָר אוּכְל מִתּוּף פְּסוּלָת, כְּףִי יִשְׂרָאֵל צְרִיף לְמַעַבְד בְּרוּחִיהוּן, כַּד אֲתַעְרַב

מתוק מדבש

ואות ו' הנוספת על מלת ימיני, צאה לרבות גם את השמאל, אלא שהחסד עיקר, דְּדַרְגִּין דְּלֵהוּן חֶסֶד וּפְחָד שהמדרגות של אצרהס וילחק הם צמו"ג דז"א, ולא צמו"ג דצינה, שעליהם אמרה הצינה אף ידי יסדה ארץ וגו', דְּאִתְּמַר עַלֵּיהּוּ שנאמר על החו"ג דז"א, נִשְׁבַּע יְהוָה הוּא ז"א, בְּיָמֵינוּ צִמְדָּא סְלֵן, וּבְזָרוּעַ עֵזוֹ וּצְגוּרָה סְלֵן, אֵינּוֹן תְּרִין דְּרוּעִין דְּמִלְכָּא אֵלּוּ חו"ג הם שמי זרועות של המלך ז"א, דְּאִיהּוּ יְהוָה עֲמוּדָא דְּאֲמַצְעִיתָא שהוּא סתם שם הו"ה שנעמוד האמלעי שהוּא ז"א.

סֵלְתָּ דִּילֵיהּ הסלת של ז"א, דָּא שְׂכִינְתָּא תְּתָאָה זו היא השכינה התחתונה בבחינתה השוכנת למטה, נְהוּרָא דִּילֵיהּ אור שלו שהיא אור הלבנה המאירה מאור החמה שבז"א, לכן היא סֵלְתָּ נְקִיָּה מְסֻטְרוּי היא סלת נקיה מצד אור החמה, בְּלֵא פְּגִימוּ דְּחֻשׁוּכָא בלא פגם של חשך, דהיינו בלא אחיזת הקליפות הנקראות חשך הפוגמות אותה, וּבְלֵא תְּעֻרּוּבַת חֻשׁוּכָא כְּלָל ובלא תערובת של חשך כלל, ר"ל בלא יניקת תערובת מלאכי קודש ומלאכי חשך של הסטרא אחרא, דְּהִכִּי אֵינּוֹן חֻשׁוּכִין עִם נְהוּרִין כי כך הוא תערובת החשך עם האור, דהיינו תערובת ב' מיני מלאכים, כְּבָר כמו דגן שהיא כנגד מלאכי הקודש, קָדָם כנגד מוּץ וְתָבֵן שהם מלאכי הסטרא אחרא, וּבְחֻבִּיהוּן דְּיִשְׂרָאֵל מִתְּעַרְבִין חֻשׁוּכִין בְּנְהוּרִין ובעונותיהם של ישראל מתערבים החשך באור, דהיינו מלאכי הקודש עם מלאכי הסטרא אחרא, ושניהם יונקים יחד מן המלכות.

ואמר שיש אפשרות לתקן, וזה שאמר וּכְגֻוּנָא דְּדָשׁ בַּר נֶשׁ תְּבוּאָה וכמו אדם הדש תבואה, שאז מעורבת החטה עם המוץ ותבן, וּלְבַתָּר אִיהּוּ בּוּרָר לָהּ ואחר כך הוא בוור את החטה מן המוץ והתבן, כְּבוּרָר אוּכְל מִתּוּף פְּסוּלָת, כְּףִי יִשְׂרָאֵל צְרִיף לְמַעַבְד בְּרוּחִיהוּן כך צריכים ישראל לעשות ברוח שלהם, היינו בנשמתם הקדושה, כַּד אֲתַעְרַב בְּהוּן חֻשׁוּכִין כשנתערב בנשמתם חשך הסטרא אחרא מחמת עונותם, צריכים

בְּהוֹן חֲשׂוּכִין, וְרָזָא דְמַלְאָה (תהלים נא יט) זְבַחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נְשַׁבְּרָה וְגוֹמֵר,
 דְּבַחֵי אֲתַבֵּר חֲשׂוּכָא דְאִיהוּ יֵצֵר הָרַע, דְּמַכְסֵי עַל רוּחָא, כְּמוּץ דְּמַכְסָה
 עַל חֲטָה, אוּ כְעֵנָן דְּמַכְסָה עַל שְׁמַשָּׁא, וְלֹא מִנַּח לִיהּ לְאַנְהָרָא.
 וּבְזַמְנִין דְּחֲשָׁף דְאִיהוּ יֵצֵר הָרַע, מַכְסָה עַל יֵצֵר הַטּוֹב דְאִיהוּ אוּר,
 אִיהוּ כְּמֵאן דְּתַפִּיס בְּבֵית הָאֲסוּרִין דִּיֵּצֵר הָרַע, וְאוּף הָכִי כַּד
 יֵצֵר הַטּוֹב אִיהוּ תַּפִּיס בְּרִשׁוֹ דִּיֵּצֵר הָרַע, הָכִי אֵינּוֹן תַּפִּיסִין חֵיילִין
 דִּיֵּצֵר הַטּוֹב בְּרִשׁוֹ דְּחֵיילִין דִּיֵּצֵר הָרַע, וּבְזַמְנָא דִּיתַבֵּר בְּרִשׁ רוּחִיהּ
 בְּכָל אַבְרִין דִּילִיהּ קָדָם יְהוּ"ה, מַה פְּתִיב (ישעיה מט ט) לְאמֹר לְאֲסוּרִים
 צֵאוּ וְלֹאֲשֶׁר בַּחֲשָׁף הַגְּלוּ.

אַבְל שְׂכִינְתָא אִיהִי סֵלְת נְקִיָּה דְלִית חֲשׂוּכָא וְקַבְלָא יְכִיל לְאַתְעָרְבָא בֵּיהּ,

מתוק מדבש

לתקן ולברר מהם הרע, וְרָזָא דְמַלְאָה וסוד הדבר, שאז צריכים לקיים מש"כ זְבַחֵי אֱלֹהִים
 רוּחַ נְשַׁבְּרָה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה, דהיינו שיעשו תשובה שלימה, דְּבַחֵי
 אֲתַבֵּר חֲשׂוּכָא דְאִיהוּ יֵצֵר הָרַע כי בלב נשבר, נשבר החשך שהוא היצר הרע, דְּמַכְסֵי
 עַל רוּחָא המכסה ומחשיך את הארת הרוח שבאדם, ומונע מלהגיע אליו אור הקדושה,
 כְּמוּץ דְּמַכְסָה עַל חֲטָה, אוּ כְעֵנָן דְּמַכְסָה עַל שְׁמַשָּׁא, וְלֹא מִנַּח לִיהּ לְאַנְהָרָא
 או כענן המכסה על השמש ואינו מניח לו להאיר.

וּבְזַמְנִין דְּחֲשָׁף דְאִיהוּ יֵצֵר הָרַע מַכְסָה עַל יֵצֵר הַטּוֹב דְאִיהוּ אוּר ובזמן שהחשך
 שהוא היצר הרע מכסה על היצר טוב שהוא אוּר, דהיינו כשהיצר הרע מונע את
 אור הקדושה להגיע אל היצירות טוב, אִיהוּ כְּמֵאן דְּתַפִּיס בְּבֵית הָאֲסוּרִין דִּיֵּצֵר הָרַע אז
 היצר טוב הוא כאילו תפוס וסגור בבית האסורים של היצר הרע, וְאוּף הָכִי כַּד יֵצֵר
 הַטּוֹב אִיהוּ תַּפִּיס בְּרִשׁוֹ דִּיֵּצֵר הָרַע וכמו שהיצר הטוב הוא תפוס ברשות היצר הרע,
 הָכִי אֵינּוֹן תַּפִּיסִין חֵיילִין דִּיֵּצֵר הַטּוֹב בְּרִשׁוֹ דְּחֵיילִין דִּיֵּצֵר הָרַע כך תפוסים החיילים
 של היצר הטוב ברשות החיילים של היצר הרע, וּבְזַמְנָא דִּיתַבֵּר בְּרִשׁ רוּחִיהּ בְּכָל
 אַבְרִין דִּילִיהּ קָדָם יְהוּ"ה ובזמן שאדם משבר את רוחו בכל האברים שלו לפני הקב"ה,
 ויעשה תשובה שלימה, אז מַה פְּתִיב, לְאמֹר לְאֲסוּרִים צֵאוּ וְלֹאֲשֶׁר בַּחֲשָׁף הַגְּלוּ פִּי
 שיצא היצר הטוב עם חייליו מן בית האסורים ומן החשך של היצר הרע. (רמ"ק ומפרשים)

וכל זה הוא צנחנות המתפשטות נחמתיים, אַבְל שְׂכִינְתָא אִיהִי סֵלְת נְקִיָּה אֲנִל
 השכינה צענמה היא סלת נקיה צלי אחיזת הקליפות, דְלִית חֲשׂוּכָא וְקַבְלָא יְכִיל
 לְאַתְעָרְבָא בֵּיהּ שאין חשך ואפלה שהם חשכות הקליפות, יכולות להתערב זה ולניק ממנה,